

U vraagt, u draait

Placemaking: gebruikers geven functie aan openbare ruimte

Een aantal jaren geleden waaide vanuit New York de placemaking-methode over, waarmee plekken in de openbare ruimte heringericht worden. Deze participatiemethode pakt de zaken anders aan dan men in Nederland tot nu toe gewend was: gebruikers leveren geen input voor het beeld, maar voor de functie van de plek. Ook gaat de methode een stap verder dan voorgaande participatietrajecten: ze geeft gebruikers een blanco vel voor hun wensen.

Auteur: Santi Raats

8 min. leestijd

ACTUEEL

cursist uit Nederland bracht de methode onder de aandacht bij het CROW en in 2008 verscheen de CROW-publicatie 'Succesvolle openbare ruimte', een vertaling van het cursusboek *How To Turn a Place Around*. Sindsdien wint de methode aan bekendheid.

Harro Verhoeven van het CROW: 'Tegenwoordig worden gebruikers niet alleen betrokken bij de herinrichting van hun straat, plein of park, maar ook steeds meer bij het beheer en onderhoud. Maar hoe krijg je gebruikers enthousiast om mee te helpen bij het onderhoud en hoe voorkom je dat iedereen ongeorganiseerd door elkaar gaat roepen? In onze cursus 'Burgerparticipatie in de openbare ruimte' vertellen gemeenten dat het essentieel is om met de gebruikers te communiceren over het belang van de openbare ruimte voor hun dagelijkse leven. Iedereen snapt tegenwoordig dat de gemeente geen onbeperkt budget heeft voor herinrichting of onderhoud, dus de discussie zal gaan over wat de bewoners zelf kunnen doen om toch de gewenste openbare ruimte te krijgen. En dat is heel veel: men kan meedenken bij een herinrichting, medebewoners aanspreken op hun gedrag, helpen met zwerfafval ruimen, leuke activiteiten organiseren en zo meer. Het gaat om het creëren van betrokkenheid. Placemaking doet dat bij uitstek.'

Eén plek, vier kernkwaliteiten

Medewerkers van JSO Kennis- en adviescentrum volgden de PPS placemaking-cursus in New York en sindsdien draagt het bureau de methode zo veel mogelijk uit. Adviseur vitale leefomgeving Trees van der Gun van JSO heeft al tal van placemaking-projecten uitgevoerd en vertelt hoe zij te werk gaat. 'Volgens de placemaking-methode gaan we met betrokkenen, in groepen van vijf tot acht mensen, naar buiten om de buitenruimte te beoordelen op vier kernkwaliteiten en draagt men verbeterpunten aan: wat kan weg en wat kan beter? Zo'n samenkomst heet een *place game*. De vier kernkwaliteiten zijn: gebruik en activiteiten, comfort en beeldvorming, toegankelijkheid en verbindingen en tot slot gezelligheid. De betrokken gebruikers interviewen zelf andere gebruikers van de ruimte door ze aan te spreken op straat of bij ze aan te bellen. Vaak bekijken we deelplekken stuk voor stuk, zodat we alle facetten van de plek bespreken. We organiseren meerdere *place games*, vaak voor volwassenen, kinderen, jongeren en senioren. De beoordeling van de openbare ruimte tijdens een *place game* gebeurt met scoreformulieren. Om te beginnen kijken we welke activiteiten er op dat moment op de plek plaatsvinden en hoe de ruimte wordt gebruikt. Daarna kijken we hoe

de toegankelijkheid en verbindingen op de plek zijn georganiseerd, bijvoorbeeld of de plek bereikbaar is voor kinderwagens, rollators, rolstoelen en of er stallingmogelijkheden voor fietsers zijn. Vervolgens beoordelen we de plek op comfort en beeldvorming: zijn er zitplekken en bevallen deze? Is het veilig, schoon, kleurrijk, beloopbaar en is het groen van goede kwaliteit? Tot slot evalueren we de gezelligheid. Dus of mensen er een praatje maken met elkaar, of er diversiteit in mensen te bespeuren is, of mensen zich er thuisvoelen en of er vormen van eigen beheer voorkomen op de plek. Daarnaast bedenken de gebruikers welke verbeteringen ze op korte en lange termijn willen realiseren. De 'gezamenlijke' items, dus alles waar men het eens over is, worden op een grote plattegrond ingetekend op AO-formaat.

Gebruikers van het gebied zijn bijvoorbeeld bewoners, ondernemers, scholen, woningcorporaties en kinderdagverblijven. De gezamenlijke wensen, ideeën en verbeteringen van de gebruikers worden op een grote plattegrond op AO-formaat ingetekend. De groepen presenteren hun plannen plenair. De intentie is om samen uit te komen op een gezamenlijk plan waar ieder zich in kan vinden. Dit vormt de basis voor het nieuwe ontwerp. De reacties en wensen van de gebruikers worden door een ontwerper vertaald in een tweede ontwerp. Het ontwerp wordt steeds gedetailleerder. We proberen dan jongeren, volwassenen en kinderen samen tot één ontwerp te laten komen. Na een aantal maanden presenteren we het 'voorlopige ontwerp' aan de gebruikers. Vaak vinden dan alleen nog kleine wijzigingen plaats omdat het budget kleiner of groter is dan aanvankelijk gedacht.'

Gelijkwaardigheid

De input die gebruikers geven, varieert van de aanleg van wandelroutes en trapveldjes, het houden van braderieën, het invullen van de activiteitenprogrammering in het gebied tot het zelf meehelpen bij het beheer. Maar de input kan ook groter zijn, zoals momenteel in Alblasserdam, waar JSO een tweede 'ontwerplab' organiseert. Trees van der Gun: 'Twee wijkbewoners uit dat gebied zijn vanaf het begin op vrijwillige basis sterk betrokken bij de placemaking. De één doet de communicatie en de ander, die ontwerper is, schetst het ontwerp.' Burgerparticipatie wordt door de opdrachtgevers van JSO Kenniscentrum niet opgelegd aan de gebruikers. 'Als gebruikers iets voor het gebied gaan betekenen, gebeurt dat op basis van gelijkwaardigheid en enthousiasme', vertelt Van der Gun. 'Gebruikers voelen zich door placemaking meer eigenaar van hun eigen leef- of woonomgeving.'

Er bestaan talloze mooie pleinen in Vinex-wijken waar niemand komt. Een voorbeeld van een plek die wel veel wordt gebruikt, is de Schilderswijk in Den Haag, die niet overal even mooi is, maar waar het altijd bruist van het leven. Zo gaat de placemaking-methode ook uit van wat de gebruiker in de openbare ruimte wil doen, en niet van de vraag of de gebruiker de plek als esthetisch verantwoord ervaart. Burgers leveren in het placemaking-proces een cruciale input. De plek gaat daardoor weer een rol van betekenis spelen in de stad en burgers zullen die plek ook hoger gaan waarderen.

Ontstaan placemaking

Het Project for Public Spaces (PPS) in New York ontwikkelde de placemaking-methode ruim dertig jaar geleden en geeft er trainingen in. Een

Harro Verhoeven, CROW

Pilot placemaking

JSO Kenniscentrum boekte zijn allereerste succes in de wijk Palenstein in Zoetermeer. Daar startte JSO in 2009 met de gemeente Zoetermeer een pilot placemaking in een vernieuwingstraject van de wijk Palenstein, die voor comfort slechts een 4,7 scoorde bij de bewoners. In totaal deden er 75 bewoners en toehoorders mee. 'De bijeenkomsten leverden ontzettend veel goede ideeën en suggesties op. In groepen werden er ontwerptekeningen gemaakt voor de deelplekken', vertelt Van der Gun. 'We hebben de heringerichte wijk extra waarde gegeven met onder meer een natuurspeelplek voor kinderen, bestrating in legverband en met een kleur naar wens van de gebruikers, anders aangelegde paden, picknicktafels en het ontplooiën van activiteiten voor jongeren, zoals de aanleg een skatebaan, het opknappen van het trapveldje en een tafeltennistafel. Het placemaking-traject heette 'Palenstein komt buiten!' en had een eigen logo. Naast dit pilot-traject waren er succesvolle placemaking-trajecten in onder meer Vlaardingen, Rijswijk, Purmerend, Alblasterdam, Hoge Nesse, Krimpenerwaard en Leiden.'

Voorbeeld placemaking bestrating

Om placemaking te illustreren, het volgende voorbeeld. In Zoetermeer kwam de uiteindelijke kleur- en legverbandkeuze van de bestrating tot stand via de placemaking-werkmethode. In de wijk werd een gebied van enkele honderden vierkante meter

Hans Jacobse, Hogeschool VHL

met verschillende bestratingssoorten aangelegd. Een week lang waren daar intensieve activiteiten. Er stonden 'steengoed-stembussen' op straat, in het wijkcentrum en op twee basisscholen. Een ingehuurd kunstenaar reed met een 'baksteenfiets' in een 'stenepak' door de wijk, en bezocht schoolklassen om uitleg te geven over bestratingmaterialen en wat je daarmee kunt doen. Iedereen werd uitgenodigd om naar de proefstroken te komen kijken en het ingevulde formulier in de steengoedstembus te deponeren. Het resultaat was dat heel veel mensen via hun kinderen op de scholen, maar ook door de voortdurende zichtbaarheid van het participatieproject in de wijk, vertrouwen

Trees van der Gun, JSO Kennis- en adviescentrum

kregen en bereid waren om hun mening te geven. Vervolgens werden er 639 stemmen uitgebracht. Ook werden er veel vragen gesteld en opmerkingen gemaakt die de gemeente kon gebruiken. De beoordeling van de nameting na oplevering van de herinrichting was een 7,4. Samen met bewoners en welzijnsorganisaties werkt de gemeente nu aan de ingebruikname en programmering van de plekken. Zo gaat het kinderwerk iedere donderdagmiddag naar de natuurspeelplek, zal jaarlijks de nationale straatspeeldag in de wijk georganiseerd worden en worden bewoners gestimuleerd om een BBQ te organiseren op de BBQ-plek.

Place game voor kinderen

Snel sociale doelen bereiken

Voorwaarden voor succes zijn echter dat de plek een rol van betekenis speelt voor de buurt en wijk en meerdere functies heeft, dat er (politiek) draagvlak is om de plek aan te pakken, maar ook politiek draagvlak om gebruikers een stem te laten hebben. Volgens Van der Gun levert dit geen problemen op; integendeel: doelen bereik je sneller in een samenwerkingsgroep. Ze legt uit: 'Fondsen aanspreken, crowdfunding opstarten, vergunningen aanvragen – dergelijke zaken gaan sneller. Zo hoeven vergunningen voor braderieën niet meer maandelijks aangevraagd te worden. Ook is er in een samenwerkingsgroep meteen oog voor sociale processen. Normaal gesproken zitten ontwerpers nog wel aan tafel met beheerders, maar niet met iemand van sociale zaken.' Een andere voorwaarde is dat er budget voor het participatietraject

Voorwaarde voor succes is o.a. dat de plek een rol van betekenis speelt

beschikbaar is; zonder budget kunnen gebruikers niet voor honderd procent betrokken worden bij de herwaardering van de plek. En verder moet er een enthousiaste projectleider zijn, de spin in het web van gemeente, corporaties en wijkprofessionals.

Verzamelen deelnemers

JSO Kenniscentrum neemt het werven van deelnemers zeer serieus en ziet het als een van de grootste voorwaarden voor succes. 'We starten altijd met het zoeken naar sleutelfiguren in de wijk en proberen via hen hun achterban te bereiken. Dat kan via social media, e-mail, flyers, berichten in de krant en mond-tot-mondreclame.' Ook moeten de kaders voor de plek duidelijk gemaakt worden aan de deelnemers. 'Het is handig om gebruikers te laten kiezen binnen vaste randvoorwaarden. Bijvoorbeeld: de bomen moeten blijven staan; de laad- en losplek mag wel verplaatst worden, maar mag niet weg uit het gebied; moet het wandelpad worden ontsloten naar de skatebaan of niet? Als gebruikers uitdrukkelijk kiezen voor kleurrijke onderhoudsgevoelige planten, maar de gemeente daar geen onderhoudsbudget voor heeft, dan vertellen wij de gebruikers dat ze daar dan zelf voor moeten zorgen. Als later blijkt dat de gebruikers het onderhoud niet langer doen of niet goed meer doen, dan kan het zijn dat de gemeente het kleurrijke plantenperkje omvormt tot onderhoudsex-tensief gras.'

Succesvolle participatie

Wanneer gebruikers niet volgens afspraak het onderhoud uitvoeren van het groen dat boven het budget was, wordt de beplanting omgevormd tot arbeidsex-tensief groen. Maar dit komt na een

placemaking-traject nauwelijks voor, zo meldt Hans Jacobse, docent op Hogeschool VHL. Hij heeft met zijn studenten Management Buitenruimte aan meerdere placemaking-projecten gewerkt en ziet dat de onderhoudsparticipatie meestal goed verloopt. 'Van tevoren heeft er al discussie plaatsgevonden over de vraag waar participanten voor te porren zijn. Willen zij geen vuil prikken, maar bijvoorbeeld wel vaste planten snoeien of de vijver schoonmaken? Prima, doe vooral datgene wat je leuk vindt.' Hij haalt een voorbeeld in Oosterbeek aan. 'De gemeente knapte een buurtpark op. Voor het beheer wilde ze bewoners mobiliseren. Eind 2013 kreeg onze school opdracht om dit voor elkaar te krijgen. Met de placemaking-methode zorgden studenten dat de bewoners betrokken raakten bij het project. Ze gingen met appeltaart langs de huizen om koffie te drinken en met de bewoners te praten over de gebruikersfunctie van het nieuwe park. Bij de presentatie van het eerste ontwerpplan was 80 procent van de genodigden aanwezig. De studenten waren daarvoor in het park gaan staan. Ze hadden wat eten en drinken bij zich, ze hadden vuurkorven geplaatst en flip-overs neergezet om stellingen met de deelnemers te bespreken. Aan het eind was er een borrel. Het resultaat was dat de deelnemers zodanig betrokken waren geraakt bij dit project, dat ze zich enthousiast aanmeldden voor het groenonderhoud. Bij placemaking zijn de doelen klein. Dit waarborgt de continuïteit van de onderhoudsparticipatie. De gemeente moet niet alleen de klusdagen initiëren, maar ook budget hebben voor participatie door het verstrekken van plant- en klusmateriaal. Het onderhoud in Oosterbeek gaat nog steeds goed: om de twee weken op maandag onderhouden de bewoners het park. Ze sluiten de werkzaamheden af met een borrel.' Een creatieve manier om de deelnemers te mobiliseren is volgens Jacobse vereist. Daarvoor heeft Hogeschool VHL een caravan aangeschaft. Studenten nemen die vaak mee als ze op pad gaan. Een van de andere geheimen om deelnemers enthousiast te maken voor nieuwe plannen, is volgens Jacobse, geestig genoeg, eten. 'Neem eten of drinken mee naar bijeenkomsten, of huur een stand zoals een poffertjeskraam of ijscokar. Gegarandeerd succes.'

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-5329